

Отже, хоча за результатами педагога висловлюють теплі та добрі почуття до таких дітей, прагнення їм допомогти, але варто зазначити, що цього недостатньо. Процес інтеграції дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, буде успішним лише за умови таких двох складових:

1. Професійної компетентності вихователя:
 - ✓ володіння загальними питаннями корекційної педагогіки, спеціальної психології;
 - ✓ оволодіння методикою інклюзивної дошкільної освіти;
 - ✓ вміння підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі;
 - ✓ вміння співпрацювати з сім'ями як здорових дітей, так і тих, що потребують корекції психофізичного розвитку;
 - ✓ вміння співпрацювати з різними фахівцями;
 - ✓ володіння такими важливими якостями, як: повага, терплячість, емпатійність, любов, розуміння, підтримка.

2. Підготовки соціального оточення, в яке дитини інтегрується.

Виходячи з цього, наголосимо, що така підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів закладе вдалий фундамент для вирішення проблеми щодо інтегрованої та інклюзивної освіти дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку в Україні.

Перспективними напрямками дослідження проблеми є розроблення педагогічного забезпечення підготовки вихователів ДНЗ до інтегрованої дошкільної освіти.

УДК 376.1-056.34:792

РОЛЬ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОДОЛАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Зелінська К. О.

Викладач кафедри логопедії та БОФК
Сумського державного педагогічного
університету ім. А. С. Макаренка

У статті описані проблеми розвитку комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелекту. Розкрито основні можливості подолання комунікативної дезадаптації засобами театральної діяльності.

В статье описаны проблемы коммуникативной деятельности детей младшего школьного возраста с нарушениями интеллекта. Раскрыты основные возможности преодоления коммуникативной дезадаптации средствами театральной деятельности.

Problems of communicative activity development of primary school children with the disturbances in the intellectual sphere are described in the article. Basic possibilities of overcoming communicative disadaptation by means of theatrical activity are revealed.

Ключові слова: діти з проблемами інтелектуального розвитку, комунікативна діяльність, дезадаптація, театральна діяльність.

Ключевые слова: дети с проблемами интеллектуального развития, коммуникативная деятельность, дезадаптация, театральная деятельность.

Key words: children with intellectual development problems, communicative activity, disadaptations, theatrical activity.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед освітою нові завдання, спрямовані на істотне посилення уваги до навчання, виховання і розвитку особистості. Завдання покращення підготовки вихованців до самостійного життя стоять і перед допоміжною школою. Однією з умов їх вирішення є посилення корекційно-розвиваючої ролі навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. Таким чином навчання забезпечуватиме таким дітям можливість у майбутньому брати активну участь у трудовому та соціальному житті.

У допоміжній школі загальні завдання навчання і виховання вирішуються у поєднанні зі спеціальними, у число яких входить і корекція порушень комунікативного розвитку розумово відсталих учнів [1, с. 14].

Необхідною умовою формування соціально активної і духовно багатой особистості є оволодіння мовленням як засобом спілкування. При розумовій відсталості через загальний недорозвиток психіки збагачення

досвіду протікає уповільнено і спотворено. Аномально розвинені практична та пізнавальна діяльності не можуть сприяти швидкому накопиченню уявлень і не стимулюють появу нових інтересів та потреб. Дитина не потребує мовленнєвого спілкування з оточуючими.

Взаємообумовленість мовних і комунікативних умінь у даній категорії дітей призводить до того, що особливості мовного розвитку перешкоджають здійсненню повноцінного спілкування, і як наслідок, до зниження потреби у спілкуванні, несформованості форм комунікації (діалогічного і монологічного мовлення), незацікавленість у контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування.

Саме тому, одним з основних завдань спеціальної школи є підготовка учнів до життя у соціумі, що не обмежується лише оволодінням певними знаннями та навичками трудової діяльності, а й виховує уміння правильно, доцільно і коректно спілкуватися з оточуючими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі спеціальної психології та педагогіки (О. К. Агавелян, В. М. Синьова, М. П. Матвеевої, О. П. Хохліної, М. О. Супруна та ін.) показали, що наявність інтелектуального дефекту у розумово відсталих школярів негативно впливає на розвиток міжособистісного спілкування, призводить до значних недоліків у формуванні уявлень про оточуючих людей і у встановленні повноцінних контактів з ними.

Дослідники довели [1, 2, 4, 5, 6], що особистісні та ділові відносини між дітьми з порушенням інтелекту складаються досить важко і повільно. Ці діти недостатньо комунікабельні, їм притаманні неадекватність реакцій, нездатність глибоко усвідомлювати характер своїх відносин з оточуючими. Характерним проявом у поведінці дітей з порушенням інтелекту є невміння зрозуміти інтереси партнера по спілкуванню.

Гуманістичний підхід в освіті на сучасному етапі розвитку суспільства передбачає переоцінку цінностей у напрямку міжособистісного спілкування, усвідомлення комунікативних проблем. Національна освіта в умовах сьогодення, переживає період реформування, що висуває нові завдання та вимоги до усіх її ланок [6, с.14]. В основу сучасного виховання і навчання учнів закладів освіти різних типів покладено принцип дитиноцентризму, що ґрунтується на дотриманні істинних загальнолюдських цінностей.

Важливе місце у розмаїтті засобів впливу на формування особистості дитини посідає театр [2, 3]. Цей особливий синтетичний вид мистецтва органічно поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, живопис, музику та літературу. Він допомагає дитині глибше пізнати себе, внутрішній світ, спонукає її до самовдосконалення, викликаючи естетичні почуття та емоції в ході театралізованого дійства.

Мета статті. На основі аналізу науково-педагогічної літератури обґрунтувати гостроту проблеми розвитку комунікативних умінь молодших школярів з порушеннями інтелекту; довести доцільність використання елементів театральної діяльності в процесі подолання комунікативних відхилень у дітей даної категорії.

Виклад основного матеріалу. У процесі міжособистісної комунікації у дітей з порушенням інтелекту існують певні відхилення у комунікативній поведінці від загальноновизнаних норм і правил, що негативно впливає на перебіг самого процесу та на його результативність.

Виходячи з положення Л. С. Виготського про наявність загальних закономірностей нормального й аномального розвитку, вважаємо, що формування навичок спілкування із оточуючими людьми у розумово відсталих школярів проходить за тими ж законами, що і у здорової дитини. Порушення інтелекту, особливості поведінки та розвитку дитини з особливими потребами визначають якісну своєрідність протікання цього процесу і необхідність його спеціальної організації.

Специфіка порушень спілкування молодших школярів корекційних освітніх установ VIII виду обумовлена труднощами поведінки, недорозвиненням смислової сторони мови, що є основним засобом спілкування, особливостями самосприйняття, самооцінки, сприйняття і розуміння особистості інших людей [6, с.21].

Негативну роль в процесі спілкування дітей з олігофренією грає конфліктність. Без втручання дорослого діти не можуть знайти вихід з конфліктної ситуації. Ігрові конфлікти олігофренів мають свої специфічні особливості, які виражаються звуженням кола причин. З кола основних причин ігрових конфліктів, характерних для нормальних дітей, випадають конфлікти через вибір теми гри, дотримання правил гри і розробки сюжетних ліній гри.

Це відбувається в результаті недостатньої сформованості у дітей даної категорії основних компонентів ігрової діяльності. Найбільша кількість конфліктів виникає через іграшки або атрибути гри. Це є результатом відсутності у молодших школярів з порушеннями інтелекту навичок і вмінь ділового спілкування, а саме: переконувати своїх однокласників, домовлятися з ними в процесі спільної ігрової діяльності, здійснювати процедури спільного планування гри [1, с.16].

З огляду на психологічні особливості даної категорії дітей необхідно зазначити, що для більш успішного подолання відхилень у розвитку комунікативної сфери у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, особливу увагу слід приділити використанню творчих, креативних видів діяльності, в тому числі, театралізованої діяльності в структурі арттерапії.

Комунікативні дії в театральній грі опосередковані через ігрову діяльність, яка ще не здає свої позиції у молодшому шкільному віці дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями. Саме гра активно впливає на розвиток дитини, перш за все тому, що в ній діти навчаються повноцінному спілкуванню. Ігрова роль – це та зовнішня опора, яка допомагає дитині керувати своєю поведінкою. Роль може розкрити в дитині потенційний комунікативний ресурс. За словами К. С. Станіславського, «природа театру і його мистецтва суцільно заснована на спілкуванні дійових осіб між собою і кожного з самим собою» [2, с.36].

Разом з героями гри-драматизації діти реально, суб'єктивно переживають різні емоційні стани, змінюючи їх за допомогою вербальних і невербальних засобів. Крім того, сам процес спілкування з театром дає дитині сильний позитивно забарвлений емоційний заряд.

Враховуючи, що основою театральної (образної) гри є уявна ситуація, очевидно стає також зв'язок уяви та емоцій. Не викликає сумніву, що розвиток емоцій і становлення їх тісно пов'язані з розвитком уяви і включенням її в структуру емоційного процесу.

Відомо, що фантазії дітей з розумовими порушеннями занадто яскраво виражені в повсякденному житті. Так діти схильні до брехні, яку прикрашають нереальними подіями і вигадками.

Театральна діяльність дозволить дитині вивільнити свої емоції, що призведе, в подальшому, до зменшення вигадок та допоможе регулювати поведінку.

Театральна гра забезпечує новий крок у поглибленні та активізації комунікативної взаємодії з навколишнім світом. Конкретною пристосувальною функцією гри є налагодження емоційної взаємодії з іншими дітьми: розробка способів орієнтування в їх переживаннях, формування правил, норм взаємодії з ними. Колективна театральна гра забезпечує контроль колективу над індивідуальним афективним життям дитини, приводячи його у відповідність з вимогами і потребами оточуючих у конкретній комунікативній ситуації [3, с.21].

Важко переоцінити роль театралізованих ігор у формуванні вербальних засобів виразності, розвитку мелодико-інтонаційної сторони мови, а саме тембру, ритму, висоти, виразності голосу. У театральній-ігровій діяльності йде практичне освоєння дитиною вищих форм експресії – вираженні почуттів за допомогою вербальних і невербальних засобів виразності (інтонації, міміки, пантоміміки).

Театралізована діяльність створює такі умови, за яких дитина може передати свої емоції, почуття не тільки в звичайній розмові, а й публічно. Відомо, що дитині з порушеннями інтелектуальної сфери дуже важко розпочати розмову перед аудиторією. В такі моменти нею оволодіває страх бути неприйнятним суспільством, увага і сприймання розсіюються, дитина починає забувати слова, не розуміє їх змісту.

Звичку у виразній публічній промові можна виховати тільки шляхом залучення дитини до виступів перед аудиторією. А театральна діяльність є чи не найкращим засобом підготовки до публічних виступів.

У театралізованій діяльності відбувається активний розвиток діалогу як форми соціалізованої (комунікативної) мови. Сценічні діалоги є ідеальними, «правильними», тобто вивіреними хронологічно, логічно, емоційно. Вивчені під час підготовки до вистави літературні зразки мови діти використовують згодом як готовий мовний матеріал у вільному спілкуванні.

Висновки. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що в наш час у спеціальній педагогіці гостро постає проблема комунікативної діяльності молодших школярів з порушеннями інтелектуальної сфери. Для повноцінної соціалізації в суспільстві, дитині з особливими потребами необхідно налагодити контакт з оточуючими, що, безперечно, виникає у процесі спілкування. Оскільки дитина з особливими потребами не в змозі самостійно оволодіти комунікативними навичками на достатньому для спілкування рівні, її слід навчити цьому виду діяльності. Досить продуктивним, на нашу думку, способом попередження і подолання комунікативної дезадаптації молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку є застосування елементів театралізованої діяльності. Вона допоможе подолати страх перед публікою та збагатить словник дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агавелян О. К. Общение детей с нарушениями умственного развития: автореф. дис. ... д-ра психол. наук. М.: АПН СССР, НИИ дефектологии, 1989 – 34 с.
2. Аминов, Н. Драматическая импровизация и арттерапия [Текст] : [Тренинг для развития пед. качеств у учащихся пед. классов сред. шк. и студентов пед. колледжа] / Н. Аминов // Искусство в шк. – 1997. – № 1. – С. 35–37.
3. Борщаговська Т. Театралізовані ігри як засіб розвитку творчих здібностей дошкільнят / Т. Борщаговська // Палітра педагога. – 2003. – № 1. – С. 21.
4. Синьов В. М. Психологія розумово відсталості дитини / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна – Підручник. – К.: Знання, 2008. – С. 217 – 246.
5. Синьов В. М. Розумова відсталість як педагогічна проблема / В. М. Синьов – Навчальний посібник. – К.: 2007. – С. 17 – 37.

6. Супрун Микола Олексійович. Теорія і практика корекційного навчання дітей з обмеженими розумовими можливостями в Україні (друга половина XIX – перша половина XX століття) : автореф. дис... д-ра наук: 13.00.03 – 2008 – 28 с.

УДК: 376.1:116 – 056.3

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ У СИСТЕМАХ «ОСОБИСТІТЬ» І «ДЕФЕКТ» У ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Золотарьова Т.В.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

У статті робиться спроба визначити причини часткового синхронного використання дитиною з психофізичними порушеннями своїх знань, умінь, навичок з різних наук. Розглядаються обмеження використання підсистем при утворенні функціональних систем у системах «особистість» і «дефект».

В статье делается попытка определить причины частичного синхронного использования ребенком с психофизическими нарушениями своих знаний, умений, навыков из разных наук. Рассматриваются ограничения использования подсистем при образовании функциональных систем в системах «личность» и «дефект».

The author of the article makes an attempt to define reasons of the partial synchronous use by a child with psychophysical disorders of the knowledges, abilities and skills from different sciences. Limitations of use of subsystems at formation of the functional systems in systems «personality» and «defect» are examined in the article.

Ключові слова: конвергенція, дивергенція, лімітуюча зона розвитку, обхідний шлях, функціональна система, система «особистість», система «дефект».

Ключевые слова: конвергенция, дивергенция, лимитирующая зона развития, обходный путь, функциональная система, система «личность», система «дефект».

Key words: convergence, divergence, limiting area of development, way in a round, functional system, system «personality», system «defect».

Сучасні підходи до становлення особистості дітей з психофізичними порушеннями (далі – ПФП) вимагають уточнення особливостей взаємодії систем «особистість» і «дефект», оскільки остання спричиняє, як визначив Л.С. Виготський, дивергенцію біологічного і культурного шляхів розвитку, яку необхідно подолати в ході освітнього процесу. Крім того, вчений з'ясував, що дивергенція виникає і в нормі між декількома підсистемами особистості, але трансформується в конвергенцію в процесі природного розвитку дитини. Та у дітей з ПФП практично відокремлене становлення деяких підсистем самостійно не зникає, а навіть закріплюється при відсутності холистичного підходу до їхньої освіти. Відомо, що дітям з ПФП важко повністю використовувати свої знання на практиці, адекватно переносити знання, уміння, навички (далі – ЗУН) в нові умови тощо. Наприклад, на уроці математики школярі з інтелектуальною недостатністю легко розв'язують приклади на додавання та віднімання багатозначних чисел, але на уроках історії, літератури, біології не можуть визначити тривалість певного періоду. Деякі аспекти даної проблеми зустрічаються в літературі, але не всі визначені факти мають достатнє теоретичне обґрунтування та є лише частково систематизованими.

Розглянемо обмеження використання підсистем при утворенні функціональних систем у системах «особистість» і «дефект». У системах «особистість» і «дефект» у дітей з ПФП функціонують прямі, обернені, вертикальні, горизонтальні та інші зв'язки. Вертикальні зв'язки – це зв'язки між ієрархічними рівнями системи та між системами «особистість» і «дефект». Горизонтальні зв'язки – це зв'язки в середині ієрархічного рівня. Горизонтальні зв'язки в процесі розвитку проходять по чотири зони розвитку. Л.С. Виготський писав, що спочатку виникають вертикальні зв'язки, а потім – горизонтальні. У дітей з ПФП утворення горизонтальних зв'язків на декілька витків спіралі відстає від утворення вертикальних. Це призводить до обмеження синхронного використання дитиною своїх ЗУН з різних наук.

Послідовність виникнення та руйнування зв'язків у системі в межах одного витка спіралі включає чотири етапи:

І етап: зона найближчого прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 1, зона найближчого прогресивного розвитку вертикального зв'язку елемента підсистеми № 2, зона найближчого прогресивного розвитку горизонтального зв'язку між елементами одного ієрархічного рівня підсистем № 1 і № 2;